

MESLEKİ VE TEKNİK ORTAÖĞRETİM ALAN ÖĞRETMENLERİNİN BİLGİ OKURYAZARLIK YETERLİLİK DÜZEYLERİNİN DEĞERLENDİRİLMESİ

Oktay Cem ADIGÜZEL¹, Şaban BERK²

ÖZ

Günümüz bilgi ve iletişim teknolojilerinin hızlı ilerlemesine paralel olarak eğitim sistemi içerisinde öğretmenlerin rolleri ve görev tanımları da değişmektedir. Bilgi ve iletişim teknolojileri alanında yaşanan hızlı gelişmeler ile sanayi toplumundan bilgi toplumuna geçiş, eğitim sistemlerini derinden etkilemiş ve yeni öğretim strateji ve yöntemleri ile bu strateji-yöntemleri destekleyen öğretim araç-gereçlerinin eğitim sistemleri içerisinde yaygınlaşmasını sağlamıştır. Bu nedenle çağdaş eğitim sistemi içerisinde, bilgi gereksinimlerinin farkında olan, gereksinim duydukları bilgilere nasıl ulaşabileceklerini bilen, bu bilgileri kullanabilen, kullanırken ekonomik, etik, yasal ve sosyal düzenlemeleri kabul eden öğretmenlere ihtiyaç bulunmaktadır. Bu bağlamda, çalışma kapsamında, mesleki ve teknik ortaöğretim kurumlarındaki teknik öğretmenlerin bilgi okuryazarlığı yeterliliklerinin değerlendirilmesi amaçlanmıştır. Araştırma verilerinin toplanmasında nicel yaklaşım kullanılmıştır. Araştırma sonucunda teknik öğretmenlerin bilgi gereksinimlerini iyi düzeyde tanımlayabildikleri, gereksinim duyulan bilgiye erişebildikleri, erişilen bilgiyi değerlendirebildikleri, değerlendirilen bilgiyi kullanabildikleri ve bilgiyi kullanmada kültürel, etik, yasal ve sosyal düzenlemeleri kabul edebildikleri tespit edilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Bilgi okuryazarlığı, öğrenmeyi öğrenme, yaşam boyu öğrenme, mesleki-teknik eğitim

AN EVALUATION OF INFORMATION LITERACY SKILLS OF TEACHERS IN VOCATIONAL AND TECHNICAL HIGH SCHOOLS

ABSTRACT

Teachers' roles and duties have been changed in parallel with nowadays' rapid development of information and communication technologies. Transition from industrial society to knowledge society and rapid development of information and communication technologies have influenced profoundly to educational system. As a result of this influencing, new instruction strategies and methods with their supporting equipments have been utilized widely. For this reason, in modern education system, teachers should have ability to recognize when information is needed and have the ability to locate, evaluate, use effectively the needed information, and know and accept economic, ethical, legal and social rules about the needed information. In this context, it is aimed in this study an evaluation of information literacy skills of vocational and technical teachers. Quantitative approach is used while gathering information. As a result of this study, it is determined that VET teachers recognize their information need, and have the ability to locate, evaluate, and use effectively the needed information well enough. Also, they know and accept economic, ethical, legal and social rules about the needed information while using it.

Key-words: Information literacy, learning to learn, lifelong learning, vocational and technical education.

MESLEKİ VE TEKNİK ORTAÖĞRETİM ALAN ÖĞRETMENLERİNİN BİLGİ OKURYAZARLIK YETERLİLİK DÜZEYLERİNİN DEĞERLENDİRİLMESİ

GİRİŞ

Bilgi ve iletişim teknolojileri alanında yaşanan hızlı gelişmeler ile sanayi toplumundan bilgi toplumuna geçiş, eğitim sistemlerini derinden etkilemiş ve yeni öğretim strateji ve yöntemleri ile bu strateji-yöntemleri destekleyen öğretim araç-gereçlerinin eğitim sistemleri içerisinde yaygınlaşmasını sağlamıştır. Bilgi çağı olarak da adlandırılan yirmibirinci yüzyıl, beraberinde bilgi ve iletişim teknolojilerinin giderek toplumun bütün katmanlarına yaygınlaştığı bir dönemi beraberinde getirmiştir (İşman, 2005). Bu yüzyılda, okulda, iş yaşamında ve kişisel yaşamda başarılı olmak iyi bir bilgi tüketicisi olmayı, bir başka deyişle, bilgiyi bulma, kullanma ve iletme becerilerine sahip olmayı gerektirmektedir (Kurbanoglu ve Akkoyunlu, 2001). Günümüzde bilgi ülkeler için gelişmeye etki eden diğer faktörlerin önüne geçmiştir. Bilgi toplumu olmanın yolu ise toplumda yaşayan bireylerin bilgi okuryazarı olmasından geçmektedir (TUSİAD, 2006).

Bilgi okuryazarlığı terimi, ilk olarak 1974 yılında Paul Zurkowski tarafından yazılan bir raporda “işleriyle ilgili bilgi kaynaklarını kullanabilmek üzere bireylerin eğitilmesi” şeklinde ifade edilmiş; bilgi okuryazarı ise “birçok bilgi kaynağını kullanma becerisi yanında problemlere bilgiye dayalı çözümler oluşturmak için temel kaynaklara ulaşabilme becerisine de sahip bireyler” olarak nitelendirilmiştir (Saatçioğlu, Özmen ve Özer 2003). Ralph Taylor tarafından 1979 yılında yapılmış tanımlamada da, gerçek yaşamla ilgili problemleri çözebilmek için, farklı türdeki kaynaklardan bilgiye ulaşabilme, bilgilenmenin sürekliliğini sağlayabilme, bilginin ne zaman ve nasıl elde edileceğine ilişkin stratejiler belirleyebilme gibi özelliklerin bilgi okuryazarlığı tanımında yer alması gerektiğini belirtilmiştir (Akkoyunlu, 2008).

1970’li yıllarda yapılan bu tanımlara ilaveten 1980’li yıllarda bilgisayarların bilgiye ulaşmada ve kullanmada önemli bir yer edinmesinin sonucu olarak bilgi okuryazarlığı tanımlarının da ilgili becerileri kapsayacak şekilde genişletildiği görülmektedir (Behrens, 1994, Akt. Akkoyunlu, 2008).

Amerikan Kütüphaneler Birliği (ALA) Başkanlar Komisyonu 1989 yılında yapmış olduğu toplantıda bilgi okuryazarlığını “gereksinim duyduğu bilgiyi bulma, organize etme ve kullanma becerisi” olarak tanımlarken, bilgi okuryazarı bireyi ise “yaşam boyu öğrenen birey olmak için öğrenmeyi öğrenmiş” kişi olarak tanımlamıştır (American Library Association, 2008). Komisyon sonraları bu tanımları, “bireyin gereksinim duyduğu bilgiyi fark etmesi, gereksinim duyduğu bilgiye uygun kaynakları kullanarak erişebilmesi, değerlendirebilmesi ve etkin biçimde kullanabilmesi için gerekli becerilerin tümü” olarak genişletmiştir (American Library Association, 2008). Bu tanımlardan yola çıkılarak bilgi okuryazarlığı için; bilme, erişme, değerlendirme, kullanma, etik-ekonomik-yasal ve sosyal düzenlemeler olmak üzere beş temel standart belirlenmiştir.

Bu standartlara göre bilme aşamasında bilgi okuryazarı birey, gereksinim duyduğu bilginin türünü, yapısını ve boyutlarını belirler ve sınırlar. Bulma ya da erişme

¹ Yrd. Doç. Dr. Anadolu Üniversitesi Eğitim Fakültesi Eğitim Programları ve Öğretim Anabilim Dalı, ocadiguzel@gmail.com

² Eğitim Bilim Uzmanı, MEB İstanbul Üsküdar Haydarpaşa Anadolu Teknik Lisesi. sabanberk@gmail.com

aşamasında, gereksinim duyduğu bilgiye etkin ve verimli biçimde erişir. Değerlendirme aşamasında, eriştiği bilgiyi ve bilgi kaynaklarını eleştirel olarak değerlendirir, edindiği yeni bilgiler ile mevcut bilgilerini ve değerler sistemini yeniden yapılandırır. Kullanma aşamasında, eriştiği bilgiyi bireysel ya da bir grubun üyesi olarak, amacına ulaşmak için etkin biçimde kullanır. Etik, ekonomik ve yasal konular aşamasında ise kullandığı bilgiye ilişkin yasal, ekonomik ve sosyal konuları bilir ve bilgi kaynaklarını kullanırken ve bilgiye ulaşırken ilgili yasal ve etik kurallara göre hareket eder.

Birey ve toplumların gelişmesinde en önemli etken kuşkusuz eğitim, eğitim sisteminin en önemli öğelerinden biri, belki de birincisi ise, o sistemi hayata geçirip uygulayabilecek öğretmenlerdir. Her ne kadar bilimsel ve teknolojik ilerlemeler öğrenciler için öğrenmeyi kolaylaştırıcı olanaklar sunmakta olsa da, öğretmen ögesi eğitim etkinliklerinde yeri doldurulamayan birincil öğe olma özelliğini sürdürmektedir (Erişti, 2008). Buna karşın günümüz bilgi ve iletişim teknolojilerinin hızlı ilerlemesine paralel olarak öğretmenlerin rolleri ve görev tanımları da değişmektedir. Bu nedenle çağdaş eğitim sistemi içerisinde, bilgi gereksinimlerinin farkında olan, gereksinim duydukları bilgilere nasıl ulaşabileceklerini bilen, bu bilgileri kullanabilen, kullanırken ekonomik, etik, yasal ve sosyal düzenlemeleri kabul eden öğretmenlere ihtiyaç bulunmaktadır. Öğretmenlerin bilgi okuryazarlığı becerilerine sahip olmaları mesleki nitelikleri kadar kişisel niteliklerinin geliştirilmesinde de oldukça önemlidir.

Araştırmanın Amacı:

Günümüz toplumları yaşam boyu öğrenme becerilerine sahip, başka bir deyişle sürekli olarak bilgisini yenileyebilen, değişime ayak uydurabilen, gelişmeleri takip edebilen ve bilinçli bir bilgi tüketicisi olmanın yanı sıra bilgi üretebilen bireylere gereksinim duymaktadır (Akkoyunlu ve Kurbanoglu, 2003). Bilgiye nasıl ulaşabileceğini bilme, bilgiye ulaşma, değerlendirme, tüm alanlarda olduğu gibi mesleki ve teknik eğitim alanında da oldukça büyük bir önem taşımaktadır. Mesleki ve teknik eğitim yetiştirdiği insangücünün nitelikleri ile ülkenin endüstriyel ve ekonomik kalkınmasını büyük ölçüde etkileme gücüne sahiptir. Günümüzde yoğun bilgi üretimi ve üretilen bilgilerin hızla uygulamaya dönüşümü, yeni mesleklerin oluşumunu hızlandırmakta mevcut mesleklerinde içeriklerini ve yapılarını değiştirmekte ya da geliştirmektedir. Bu gelişime paralel olarak mesleki ve teknik eğitim kurumlarında yer alan eğitimcilerin kendi meslek alanlarındaki bu yenilikleri takip etmeleri bir ihtiyaçtan öte zorunluluk haline gelmiştir. Diğer yandan, mesleki ve teknik eğitimin yeniden yapılandırılması kapsamında uygulamaya konan modüler sistem yaklaşımı, mesleki teknik eğitim sistemi içeriğinde köklü değişiklikler meydana getirmiştir. Bu değişiklikler dolayısıyla tüm teknik öğretmenlerin bilgi okuryazar yeterliklerine sahip olmaları neredeyse zorunlu hale gelmiştir. Bu nedenle araştırmanın birinci bölümünde mesleki ve teknik ortaöğretim kurumlarında görev yapan teknik öğretmenlerin bilgi okuryazar yeterliklerini oluşturan, bilgiyi bilme, bilgiye erişme, bilgiyi değerlendirme, bilgiyi kullanma ve bilgiyi kullanırken etik-ekonomik-yasal ve sosyal düzenlemeleri dikkate alma boyutlarında algıladıkları kendi yeterlik düzeylerinin belirlenmesi amaçlanmıştır. Araştırmanın ikinci bölümünde ise öğretmenlerin algıladıkları bu bilgi okuryazar yeterlik düzeyleri bağımlı değişken olarak kabul edilerek bu yeterlik düzeylerinin her bir boyutunun öğretmenlerin cinsiyetleri, eğitim durumları, mesleki kıdemleri ve mesleki alanları gibi bağımsız değişkenlere göre farklılaşp

farklılaşmadıklarının belirlenmesi ve bunların tartışılması amaçlanmıştır.

YÖNTEM

Katılımcılar

Araştırma 2007–2008 öğretim yılında İstanbul da bulunana yirmi meslek lisesinde görev yapan toplam 206 teknik öğretmenin katılımı ile gerçekleştirilmiştir. Araştırma'ya katılan 206 teknik öğretmenin 21'ini kadın, 185'ini erkek öğretmenler oluşturmuştur. Katılımcıların 44%'ü Elektrik-Elektronik Teknolojisi; 21%'i Makine Teknolojisi; 18%'i Motorlu Araçlar Teknolojisi; 17%'si Bilişim Teknolojisi alan öğretmenleri tarafından oluşturulmuşlardır. Tablo 2, katılımcıların alanlarına göre dağılımını göstermektedir.

Tablo 1. Katılımcıların alanlarına göre dağılımı

Alanlar	Frekans (f)	Yüzde (%)
Elektrik-Elektronik Teknolojisi	91	44
Makine Teknolojisi	43	21
Motorlu Araçlar Teknolojisi	36	18
Bilişim Teknolojisi	36	17
Toplam	206	100

Katılımcıların 15%'i 1–5 yıl; 33% 6–10 yıl; 15%'i, 11–15 yıl; 17%'si 16–20 yıl ve 20%'si 21 yıl ve üzeri mesleki kıdeme sahiplerdir. Katılımcıların 82% si lisans eğitimine, 18%'i ise lisansüstü eğitime sahiptirler.

Araştırmanın Modeli

Çalışmada nicel araştırma yöntemi kullanılmıştır. Bilgi okur-yazarlığı yeterliliklerine ilişkin uluslararası standartlar doğrultusunda oluşturulan anket maddeleri öğretmenlerin görüşlerine sunulmuş, öğretmenlerin kendi bilgi okuryazar yeterlilik alanlarını değerlendirmeleri istenmiştir.

Veri Toplama Aracı ve Verilerin Toplanması

Araştırma verilerinin toplanması amacıyla bilgi okuryazarlığı yeterlilikleri üzerine ALA (American Library Association) tarafından yapılmış olan tanımlamalardan ve ACRL (Association of College and Research Libraries) tarafından geliştirilmiş olan bilgi okuryazarlığı standartlarından faydalanılarak beşli likert tipi bir anket formu düzenlenmiştir. Oluşturulan anket formu üzerindeki maddeler öğretmenlere gösterilerek uzman görüşleri alınmış ve anket formunun kapsam geçerliliğinin sağlanması amaçlanmıştır. Farklı alanlardan, en az yüksek lisans eğitimine ve 10 yıl ve üzeri mesleki kıdeme sahip 10 teknik öğretmen anket maddeleri üzerine görüşlerini bildirmişlerdir. Bu görüşler doğrultusunda maddeler yeniden gözden geçirilerek ankete son şekli verilmiş ve uygulama başlatılmıştır. Anketin güvenilirliği ise test-tekrar test yöntemiyle sağlanmıştır. Anket aynı gruba 10 gün arayla iki kez uygulanmış ve aradaki korelasyon (test-tekrar test güvenilirliği) 0,96 olarak bulunmuştur.

Anket formunun ilk bölümünde öğretmenlere ait kişisel bilgiler (öğretmenlik alanı, mesleki kıdemi, eğitim durumu, cinsiyeti) toplanmıştır. Anket formunun ikinci bölümünde teknik öğretmenlerin kendilerine yönelik algıladıkları bilgi okuryazarlığı

yeterlilik düzeylerinin belirlenebilmesi için öğretmenlerin beş alanda (bilgi gereksinimini tanımlayabilme; gereksinim duyulan bilgiye erişebilme; erişilen bilgiyi değerlendirebilme; değerlendirilen bilgiyi kullanabilme; bilgiyi kullanmada kültürel, etik, yasal ve sosyal düzenlemeleri kabul edebilme) en düşük puan 1, en yüksek puan 5 olmak üzere toplam 30 maddeye (her bölüm altında altışar madde) cevap vermeleri istenmiştir.

Verilerin Çözümlemesi ve Yorumlanması

Uygulama sonrası veriler istatistiksel analize tabi tutulmuşlardır. Bunun için betimsel istatistiklerden faydalanılarak, frekans (f), yüzde (%), aritmetik ortalama (\bar{X}) ve standart sapma (S) değerleri hesaplanmıştır. Katılımcı görüşlerinin bağımsız değişkenlere göre farklılaşıp farklılaşmadıklarını anlamak için tek yönlü varyans analizi gerçekleştirilmiştir. Elde edilen veriler için anlamlılık düzeyi $p < .05$ olarak kabul edilmiştir. Bu analizlerin yanı sıra anket maddelerinin güvenilirlik boyutu da incelenmiş ve maddelerin güvenilirlik katsayısının (Cronbach Alpha) 0.78 olduğu görülmüştür. Bu tespitler yapıldıktan sonra, çapraz tablolar oluşturularak, bağımsız değişkenlere (alan, cinsiyet, eğitim durumu, kıdem) göre öğretmenlerin bilgi okuryazarlık yeterlilik düzeylerinin farklılaşıp farklılaşmadıkları incelenmiştir. Aritmetik ortalamaların sözel anlatımla yorumlanabilmesi için ortalama aralık değerleri 0,80 olarak kabul edilmiştir. Ortalama ağırlık değerine göre seçeneklerin derecelendirme ve puanlama sınırları Tablo 2’de gösterilmiştir.

Tablo 2. Derecelendirme ve puanlama sınırları

Verilen ağırlık	Seçenekler	Puanlama Sınırları
1	Hiçbir zaman	$1 \leq \bar{X} \leq 1,80$
2	Nadiren	$1,81 \leq \bar{X} \leq 2,60$
3	Bazen	$2,61 \leq \bar{X} \leq 3,40$
4	Çoğu zaman	$3,41 \leq \bar{X} \leq 4,20$
5	Her zaman	$4,21 \leq \bar{X} \leq 5,00$

BULGULAR

Araştırma verilerinin birincil analizleri öğretmenlerin bilgi okuryazarlığı yeterliklerinin beş boyutunda algıladıkları kendi yeterlik düzeylerini ortaya koymuştur. Tablo 3’te bu boyutların aritmetik ortalamaları ve standart sapma değerleri gösterilmiştir:

Tablo 3. Katılımcıların bilgi okuryazarlığı yeterliği alt boyutlarından elde ettikleri aritmetik ortalama ve standart sapma değerleri

Yeterlilikler	N	\bar{X}	S
Bilgi gereksinimini tanımlayabilme	206	4,21	0,43
Gereksinim duyulan bilgiye erişebilme	206	4,09	0,48
Erişilen bilgiyi değerlendirebilme	206	4,26	0,48
Değerlendirilen bilgiyi kullanabilme	206	4,26	0,47
Bilgiyi kullanmada kültürel, etik, yasal ve sosyal düzenlemeleri kabul edebilme	206	4,21	0,64

Tablo 3’de görüldüğü gibi, araştırma sonuçlarında öğretmenlerin kendilerine yönelik bilgi okuryazarlığı becerilerine ilişkin algıladıkları yeterlik düzeylerinin genel olarak yüksek olduğu ($\bar{X} > 4$) tespit edilmiştir. Bu bağlamda öğretmenlerin büyük

çoğunluğu, kendi bilgi gereksinimlerini tanımlayabildikleri, gereksinim duydukları bilgilere erişebildikleri, eriştiklerini bilgileri değerlendirebildikleri, bu bilgileri kullanabildikleri ve bilgileri kullanırken kültürel, etik, yasal ve sosyal düzenlemeleri göz önüne aldıkları yönünde beyanda bulunmuşlardır.

Bilgi Gereksinimini Tanımlayabilme

Tablo 4. Bilgi gereksinimi tanımlama yeterliğini oluşturan alt yeterlilik algı düzeyleri

Bilgi Gereksinimini Tanımlayabilme	N	\bar{X}	S
Bir konu hakkında araştırma yapılması gerektiğinde, araştırma konusuna ilişkin bilgi gereksiniminin tanımlar.	206	4,35	0,64
Gereksinim duyulan bilgi hakkında başkaları ile görüş alışverişinde bulunur.	206	4,41	0,67
Gereksinim duyulan bilgiyle ilgili temel kavram ve terimleri açıklar.	206	4,21	0,59
Karar verme sürecinde farklı kaynaklardan yararlanır.	206	4,31	0,66
Gereksinim duyulan bilginin elde edilmesine yönelik zaman planlaması yapar.	206	3,80	0,75

Tablo 4’te görüldüğü gibi, öğretmenlerin gereksinim duydukları bilgileri tanımlayabilme yeterliliği için elde ettikleri puanların aritmetik ortalamaları, öğretmenlerin kendilerini bu yeterlilik alanında oldukça iyi düzeyde gördüklerini göstermiştir (\bar{X} ort=4,21 S=0,43).

Öğretmenlerin bilgi okuryazarlığı yeterliliklerinden “bilgi gereksinimlerini tanımlayabilme” yeterliliğinin öğretmenlerin alanlarına göre farklılaşıp farklılaşmadıklarını belirlemek amacıyla gerçekleştirilen tek yönlü varyans analizi sonucu, tablo 5’te de görüldüğü gibi fark istatistiksel olarak anlamlı bulunmuştur ($F_{(3,202)}=2.90$; $p=0.036$; $p < 0.05$):

Tablo 5. Bilgi gereksinimi tanımlama yeterliği algı düzeylerinin öğretmen alanlarına göre analizi

	Kareler toplamı	df	Kareler ortalaması	F	Sig.
Gruplar arası	1,550	3	0,517	2,901	0,036
Gruplar içi	35,967	202	0,178		
Toplam	37,516	205			

İki değişken grup arasındaki Levene testi sonuçlarında ise varyans dağılımının eşit olduğu ($p=0.97$; $p > 0.05$) görülmüştür. Bu doğrultuda farklılığın hangi gruplardan kaynaklandığını belirlemek üzere yapılan tamamlayıcı istatistiksel analiz sonucu, farklılığın bilişim teknolojileri öğretmenleri ile diğer öğretmenler arasında, bilişim teknolojileri öğretmenlerinin lehine gerçekleştiği belirlenmiştir. Bu sonuçlar bilişim teknolojileri öğretmenlerinin bilgi gereksinimlerini daha rahat tanımladıklarını göstermiştir.

Bilgi okuryazarlığı yeterliliklerinden “bilgi gereksinimlerini tanımlayabilme” yeterliliğinin öğretmenlerin mesleki kıdemlerine göre herhangi bir farklılık olup olmadığını belirlemek için gerçekleştirilen tek yönlü varyans analizi sonucunda ise kıdemleri farklı teknik öğretmenlerin aritmetik ortalamaları arasındaki fark istatistiksel olarak anlamlı bulunmuştur ($F_{(4,201)}=3.55$; $p=0.008$; $p < 0.05$):

Tablo 6. Bilgi gereksinimi tanımlama yeterliği algı düzeylerinin öğretmen kıdemlerine göre analizi

	Kareler toplamı	df	Kareler ortalaması	F	Sig.
Gruplar arası	2,473	4	0,618	3,546	0,008
Gruplar içi	35,043	201	0,174		
Toplam	37,516	205			

İki değişken grup arasındaki varyans dağılımının eşitliği dikkate alınarak farklılığın hangi gruplardan kaynaklandığını belirlemek üzere yapılan tamamlayıcı istatistiksel analiz sonuçları, 1–5 yıl kıdeme sahip olan öğretmenlerin, 11–15 yıl arası kıdeme sahip öğretmenler ile 16–20 yıl arası kıdeme sahip öğretmenlerden bilgi gereksinimlerini daha rahat tanımladıklarını göstermiştir.

Öğretmenlerin bilgi gereksinimlerini tanımlama yeterlilik algı düzeylerinin, öğretmenlik alanlarına ve mesleki kıdemlerine göre farklılaşmasına karşın, bu yeterlilik boyutuna sahip olmada öğretmenlerin cinsiyetleri ($F_{(1,204)}= 0.003$; $p=0.96$; $p>.05$) veya eğitim durumları arasında ($F_{(1,204)}= 1,59$; $p=0.213$; $p>.05$) istatistiksel olarak anlamlı bir fark oluşmadığı belirlenmiştir.

Gereksinim duyulan bilgiye erişebilme

Tablo7. Gereksinim duyulan bilgiye erişme yeterliliğini oluşturan alt yeterlilikler

Gereksinim duyulan bilgiye erişebilme	N	\bar{X}	S
Farklı kaynaklardan ne tür bilgi edinileceğini bilir.	206	4,21	0,61
Gereksinim duyulan bilgiye erişmek için farklı kaynaklardan yararlanır.	206	4,25	0,76
Bilgiye erişmek için seçilen yöntem ve araçların, içeriğini ve kapsamını belirler.	206	3,99	0,68
Bilgi kaynaklarının türleri ve önemi arasındaki farkı belirler.	206	4,10	0,69
Bilgiye ulaşmada elektronik kaynaklardan yararlanır.	206	4,30	0,72
Web kaynaklarını, veritabanlarını ve tarama motorlarını kullanırken, hangi anahtar sözcük ve ilişkili terimleri, nasıl kullanacağını bilir.	206	4,36	0,73
Bilgiye ulaşmada güncel basılı kaynaklardan yararlanır.	206	3,72	0,86
Kütüphanede, gereksinim duyulan bilgiye nasıl ulaşılacağını bilir.	206	3,76	1,01

Tablo 7’de görüldüğü gibi araştırma verilerinin analizi, öğretmenlerin gereksinim duydukları bilgilere erişebilmelerinde temel yeterliliklere çoğunlukla sahip olduklarını göstermiştir (\bar{x} ort=4.09 S=0.48).

Öğretmenlerin bilgi okuryazarlığı yeterlilik alanlarından “gereksinim duyulan bilgiye erişebilme” yeterliliğinin öğretmenlerin alanları arasında anlamlı bir fark olup olmadığının belirlenmesi amacıyla gerçekleştirilen tek yönlü varyans analizi sonucu, farklı alanlardaki teknik öğretmenlerin aritmetik ortalamaları arasındaki fark istatistiksel olarak anlamlı bulunmuştur ($F_{(3,202)}=10.87$; $p= 0.000$; $p< .05$).

Tablo 8. Gereksinim duyulan bilgiye erişme yeterliği algı düzeylerinin öğretmenlerin alanlarına göre analizi

	Kareler toplamı	df	Kareler ortalaması	F	Sig.
Gruplar arası	6,645	3	2,215	10,872	0,000
Gruplar içi	41,151	202	0,204		
Toplam	47,796	205			

İki değişken grup arasındaki Levene testi sonuçlarında ise varyans dağılımının eşit olduğu ($p=0.103$ $p>0.05$) tespit edilmiştir Dağılımının eşitliği dikkate alınarak

farklılığın hangi gruplardan kaynaklandığını belirlemek üzere yapılan tamamlayıcı istatistiksel analiz sonucu, bilişim teknolojileri alanındaki öğretmenlerin diğer tüm alanlardaki öğretmenlere göre gereksinim duyulan bilgiye daha rahat erişebildiklerini göstermiştir.

Bilgi okuryazarlığı yeterlilik alanlarından “gereksinim duyulan bilgiye erişebilme” yeterliliğinin öğretmenlerin mesleki kıdemlerine göre herhangi bir farklılık olup olmadığının belirlenmesi amacıyla gerçekleştirilen tek yönlü varyans analizi sonucunda, kıdemleri farklı teknik öğretmenlerin aritmetik ortalamaları arasındaki fark istatistiksel olarak anlamlı bulunmuştur ($F_{(4,201)}=5.91$; $p= 0.000$ $p<.05$).

Tablo 9. Gereksinim duyulan bilgiye erişme yeterliği algı düzeylerinin öğretmen kıdemlerine göre analizi

	Kareler toplamı	df	Kareler ortalaması	F	Sig.
Gruplar arası	5,032	4	1,258	5,913	0,000
Gruplar içi	42,763	201	0,213		
Toplam	47,796	205			

İki değişken grup arasındaki Levene testi sonuçlarında ise varyans dağılımının eşit olduğu ($p=0.454$ $p>0.05$) tespit edilmiştir. Varyans dağılımının eşitliği dikkate alınarak farklılığın hangi gruplardan kaynaklandığını belirlemek üzere yapılan tamamlayıcı istatistiksel analizler, 1–5 yıl kıdeme sahip olan öğretmenlerin, 11–15 yıl, 16–20 yıl ile 21 yıl ve üzeri kıdeme sahip öğretmenlerden gereksinim duyulan bilgiye daha rahat ulaşabildiklerini göstermiştir.

Öğretmenlerin gereksinim duyulan bilgiye erişebilme yeterliliklerinin, öğretmenlik alanlarına ve kıdemlerine göre farklılaşmasına karşın, bu yeterlilik boyutuna sahip olmada öğretmenlerin cinsiyetleri ($F_{(1,204)}= 0.12$ $p= 0.731$ $p>.05$) veya eğitim durumlarına arasında ($F_{(1,204)}= 0,14$ $p= 0.706$ $p>.05$) istatistiksel olarak anlamlı bir fark oluşmadığı tespit edilmiştir.

Erişilen bilgiyi değerlendirebilme

Tablo 10. Erişilen bilgiyi değerlendirme yeterliliğini oluşturan alt yeterlilikler

Erişilen bilgiyi değerlendirebilme	N	\bar{X}	S
Elde edilen bilgi kaynaklarını inceleyerek kaynaklardaki temel düşüncelerini özetler.	206	4,29	0,62
Hangi türdeki bilgi kaynağının, araştırılan konu açısından daha yararlı olduğuna karar verir.	206	4,33	0,57
Kaynaklardan elde edilen bilgiyi önceki bilgilerle ilişkilendirerek özgün bir şekilde yeniden ifade eder.	206	4,30	0,65
Değiştirilmiş, yanlış ve taraflı bilgiyi fark eder ve sorgular.	206	4,18	0,69
Bilgi kaynaklarındaki farklı bakış açılarını anlama ve değerlendirir.	206	4,22	0,68
Elde edilen bilgiyi değerlendirerek, ek bilgi gereksinimi olup olmadığına karar verir.	206	4,27	0,65

Tablo 10’da görüldüğü gibi araştırma verilerinin analizi, öğretmenlerin eriştikleri bilgileri değerlendirebilmelerinde temel yeterliliklere oldukça iyi düzeyde sahip olduklarını göstermiştir (\bar{x} ort=4,26 S=0,48).

Öğretmenlerin bilgi okuryazarlık yeterliliklerinden “bilgi gereksinimlerini tanımlayabilme” ve “gereksinim duyulan bilgiye erişebilme” yeterlilikleri üzerine

öğretmenler arasında farklılıklar bulunmasına karşın, Öğretmenlerin erişilen bilgileri değerlendirebilme yeterlik algı düzeylerinin, öğretmenlik alanlarına ($F_{(3,202)} = 2.58$ $p = 0.055$ $p > .05$); öğretmenlik kıdemlerine ($F_{(4,201)} = 1.47$ $p = 0.214$ $p > .05$); öğretmenlerin eğitim durumlarına ($F_{(1,204)} = 1.74$ $p = 0.189$ $p > .05$) ve cinsiyetlerine göre ($F_{(1,204)} = 0.26$ $p = 0.611$ $p > .05$) istatistiksel olarak anlamlı bir fark oluşturmadığı tespit edilmiştir.

Değerlendirilen bilgiyi kullanabilme

Tablo 11. Değerlendirilen bilgiyi kullanma yeterliğini oluşturan alt yeterlikler

Değerlendirilen bilgiyi kullanabilme	N	\bar{X}	S
Elde edilen bilgilerin yorumlanarak sonuçlarını ortaya koyar.	206	4,38	0,59
Erişilen bilgilerin önceki bilgilerle bütünleştirilerek yeni bilgiler oluşturur.	206	4,35	0,63
Ulaşılan bilgiye dayalı olarak kavramlar ve çıkan sonuçlar arasındaki ilişkiyi belirler.	206	4,30	0,61
Amaca ulaşabilmek için elde edilen bilgileri etkin ve verimli bir şekilde kullanır.	206	4,24	0,65
Elde edilen bilgileri ilgililerle paylaşarak yaygınlaştırılmasına katkı sağlar.	206	4,02	0,78

Tablo 11’de görüldüğü gibi, öğretmenlerin değerlendirdikleri bilgileri kullanabilme yeterliliği için elde ettikleri puanların aritmetik ortalamaları, öğretmenlerin kendilerini bu yeterlilik alanında da oldukça iyi düzeyde algıladıklarını göstermiştir (\bar{X} ort=4,26 S=0,47).

Araştırma sonuçlarına göre, öğretmenlerin “değerlendirilen bilgiyi kullanabilme” yeterlik algı düzeylerinin, öğretmenlik alanlarına ($F_{(3,202)} = 2.51$ $p = 0.060$ $p > .05$); öğretmenlik kıdemlerine ($F_{(4,201)} = 2.91$ $p = 0.230$ $p > .05$); öğretmenlerin eğitim durumlarına ($F_{(1,204)} = 1.71$ $p = 0.192$ $p > .05$) ve cinsiyetlerine göre ($F_{(1,204)} = 1.430$ $p = 0.233$ $p > .05$) istatistiksel olarak anlamlı bir fark oluşturmadığı tespit edilmiştir.

Analiz sonuçları farklı kıdem, alan, eğitim düzeyi ve cinsiyete sahip tüm öğretmenlerin değerlendirdikleri bilgileri eşit yeterlilikte kullanabildiklerini ortaya koymuştur.

Bilgiyi kullanmada kültürel, etik, yasal ve sosyal düzenlemeleri kabul edebilme

Tablo 12. Bilgiyi kullanmada kültürel, etik, yasal ve sosyal düzenlemeleri kabul etme yeterliliğini oluşturan alt yeterlilikler

Bilgiyi kullanmada kültürel, etik, yasal ve sosyal düzenlemeleri kabul edebilme	N	\bar{X}	S
Basılı kaynak ve elektronik ortamlardaki kişisel hak ve güvenlik konularını dikkate alır.	206	4,00	0,92
Kullanılan bilginin orijinal kaynaklarını tam ve doğru olarak gösterir	206	4,14	0,83
Bilgiye yasal şekilde ulaşır ve kullanır.	206	4,09	0,91
Kullanılacak bilgiyle ilgili gizlilik ve güvenlik konularını dikkate alır ve uygular.	206	4,14	0,86
Bilgi kaynaklarına zarar vermemeye ve tüm kullanıcıların kaynakları kullanma hakkına saygı gösterir.	206	4,51	0,70
Bilgi hırsızlığının ne olduğunu ve bundan nasıl kaçınılacağını bilir.	206	4,36	0,82

Tablo 12’de görüldüğü gibi, öğretmenlerin bilgiyi kullanmada kültürel, etik, yasal ve sosyal düzenlemelerin kabulü alt boyutunda elde ettikleri puanların aritmetik ortalamaları, öğretmenlerin kendilerini bu yeterlilik alanında oldukça iyi düzeyde gördüklerini göstermiştir (\bar{X} ort=4,21 S=0,64).

Araştırma sonuçlarına göre, öğretmenlerin “bilgiyi kullanmada kültürel, etik, yasal ve sosyal düzenlemeleri kabul edebilme” yeterlik algı düzeylerinin, öğretmenlik alanlarına ($F_{(3,202)} = 1.19$ $p = 0.315$ $p > .05$); öğretmenlik kıdemlerine ($F_{(4,201)} = 1.00$ $p = 0.407$ $p > .05$); öğretmenlerin eğitim durumlarına ($F_{(1,204)} = 1.01$ $p = 0.315$ $p > .05$) ve cinsiyetlerine göre ($F_{(1,204)} = 1.52$ $p = 0.471$ $p > .05$) istatistiksel olarak anlamlı bir fark oluşturmadığı tespit edilmiştir.

Analiz sonuçları tüm öğretmenlerin değerlendirdikleri bilgileri kullanırlarken kültürel, etik, yasal ve sosyal düzenlemelere eşit düzeyde önem verdiklerini ortaya koymuştur.

TARTIŞMA VE SONUÇ

Araştırma sonucunda, teknik öğretmenlerin kendilerine ilişkin bilgi okuryazarlık yeterlik algılarının genel olarak iyi düzeyde olduğu görülmektedir. Çalışma sonuçları teknik öğretmenlerin bilgi gereksinimlerini tanımlayabildiklerini, gereksinim duyulan bilgiye erişebildiklerini, erişilen bilgiyi değerlendirebildiklerini, değerlendirilen bilgiyi kullanabildikleri ve bilgiyi kullanırken kültürel, etik, yasal ve sosyal düzenlemeleri kabul edebildiklerini göstermektedir.

Öğretmenlerin bilgi okuryazarlık yeterlik düzeylerinin belirlenmesine ilişkin alanyazında gerçekleştirilen diğer çalışmalar dikkate alındığında, bu çalışmaların büyük çoğunluğunun öğretmen adayları veya ilköğretim ve genel ortaöğretim öğretmenleri ile gerçekleştirildiği gözlemlenmektedir. Bu çalışmalardan Akkoyunlu ve Kurbanoglu (2002) tarafından gerçekleştirilen “öğretmen adaylarına uygulanan bilgi okuryazarlığı programının etkililiği ve bilgi okuryazarlığı becerileri ile bilgisayar öz-yeterlik algısı arasındaki ilişki” başlıklı çalışmada öğretmen adaylarının kendilerini bilgi okuryazarlığı becerileri açısından çok yeterli görmedikleri ve daha fazla bilgiye gereksinim duydukları belirlenmiştir. Yine Akkoyunlu ve Kurbanoglu tarafından daha geniş bir örneklem grubu ile gerçekleştirilen ve 2003 yılında yayınlanan “öğretmen adaylarının bilgi okuryazarlığı ve bilgisayar öz-yeterlik algıları üzerine bir çalışma”da da benzer şekilde öğretmen adaylarının bilgi okuryazarlığına dönük özyeterlik algıları genel olarak orta düzeyde bulunmuştur.

Başaran (2005) tarafından gerçekleştirilen “Sınıf Öğretmeni Adaylarının Bilgi Okuryazarlıklarının Değerlendirilmesi” başlıklı bir diğer çalışmada da, öğretmen adaylarının bilgi okuryazarlıkları seviyelerinin oldukça iyi olduğu gözlemlenmiş ve tüm deneklerin, bir bilgiyi nasıl arayacağını, alacağını, işleyeceğini ve sunacağını bildiği ortaya konmuştur.

Araştırma kapsamında elde edilen sonuçlar Başaran tarafından gerçekleştirilen araştırma sonuçları ile yakınlık göstermektedir. Buna karşın örneklem grubunun tamamen farklı olması gerçek bir karşılaştırma yapmayı olanaksız hale getirmektedir.

Araştırma sonuçları, teknik öğretmenlerin, bilgi okuryazarlığı yeterlilik alanlarından olan bilgi gereksinimi tanımlama ve gereksinim duyulan bilgiye erişebilme yeterliliklerinin meslek alanlarına göre farklılık gösterdiğini ortaya koymaktadır. Araştırma sonuçlarına göre bilişim teknolojileri alanındaki teknik öğretmenlerin bilgi

gereksinimlerini daha rahat tanımladıkları ve gereksinim duydukları bilgiye daha rahat erişebildiklerini göstermektedir. Günümüzde bilgiye erişimin teknoloji ağırlıklı olmasının, bilişim teknolojisi öğretmenlerinin kendi alanlarının gereği olarak bu yeterlilik alanlarında öne çıkılmalarını sağladığı düşünülmektedir. Buna karşılık, bilgi okuryazar yeterliliklerinden bilgi gereksinimi tanımlama ve gereksinim duyulan bilgiye erişme dışında diğer yeterlilik alanlarında öğretmenlerin meslek alanlarına arasında anlamlı bir fark gözlemlenmemektedir.

Araştırma sonuçları, teknik öğretmenlerin, bilgi okuryazarlığı yeterlilik alanlarından olan bilgi gereksinimi tanımlama ve gereksinim duyulan bilgiye erişebilme yeterliliklerinin mesleki kıdeme göre de farklılaştığını ortaya koymaktadır. Araştırma sonuçlarına göre 1-5 yıl kıdeme sahip teknik öğretmenlerin 11-15 yıl arası kıdeme sahip öğretmenler ile 16-20 yıl arası kıdeme sahip öğretmenlerden bilgi gereksinimlerini daha rahat tanımladıklarını ve gereksinim duydukları bilgiye daha rahat erişebildiklerini göstermektedir. Bu sonuçlar yeni mezun öğretmenlerin bilgi ve iletişim teknolojilerine daha yatkın olduklarını ve bu yatkınlığın, teknik öğretmenlerin bilgi gereksinimlerini tanımlamalarında ve gereksinim duydukları bilgiye daha rahat ulaşabilmelerinde avantaj sağladığı sonucunu ortaya koymaktadır.

Sonuç olarak, bilgi okuryazarlığı becerilerinin öğretmenlere kazandırılması, yapılandırmacı yaklaşıma dayalı eğitim programının da daha etkili olarak uygulanmasında oldukça önemli bir yer tutmaktadır. Lawless (2003), bilgi okuryazarlığını, “bilgiyi bulma, değerlendirme, analiz ve sentez yapma yeteneği” olarak tanımlayarak, bu yeteneğe sahip öğretmenlerin öğrencilerinin bilgiyi yapılandırma ve kullanma yeteneklerinin gelişmesine yardımcı olduğunu öne sürmüştür (Lawless, 2003; Akt. Adıgüzel, 2005). Bu bağlamda tüm öğretmen adaylarının öğrenimlerinin ilk yılından itibaren ödevler, projeler, sunumlar gibi etkinliklerle bilgi okuryazar yeterlikleri kazandırılmasının sağlanması öğretim süreçlerinin de etkiliğini artırmasında oldukça önemlidir.

Günümüzde bilgi iletişim teknolojilerinin hızlı gelişimi doğrultusunda elektronik bilgi kaynaklarının çeşitliliği ve zenginliği göz önüne alındığında öğretmen ve öğretmen adaylarının bu alanda yenilikleri takip etmesi teknolojik gelişmelere uyum göstermesi sağlanmalıdır. Bilgi okuryazarlığı becerileri üzerine düzenlenecek kapsamlı hizmetiçi eğitimler, öğretmenlerin bu alandaki yeterliliklerini geliştirebileceği ve öğretmenler arasındaki mesleki kıdemden ve meslek alanlarından kaynaklanan farklılıkları en aza indirgeyebileceği gibi onların yaşam boyu öğrenme çabası içinde olmaları için de temel güdüleyici unsur olacaktır.

KAYNAKÇA

- Akkoyunlu, B. ve Kurbanoglu, S. (2003). Öğretmen adaylarının bilgi okuryazarlığı ve bilgisayar öz-yeterlilik algıları üzerine bir çalışma. *Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi* 24: 1-10.
- American Library Association, (2008). Association of College and Research Libraries (ACRL) Information Literacy Web Site. *Introduction to Information Literacy*. Bulunduğu yer: <http://www.ala.org/ala/mgrps/divs/acrl/issues/infolit/infolitoverview/introtoinfolit/intr>

- oinfolit.cfm. Erişim tarihi: 7 Ekim 2008.
- Başaran M. (2005). Sınıf Öğretmeni Adaylarının Bilgi Okuryazarlıklarının Değerlendirilmesi. *Gazi Üniversitesi, Gazi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 25(3): 163-177
- Behrens, S. (1994). A conceptual analysis and historical overview of information literacy. *College and Research Libraries*, 309-322. B. Akkoyunlu (2008). *Bilgi okuryazarlığı ve yaşamboyu öğrenme*, Uluslararası Eğitim Teknolojileri Konferansı, Eskişehir.
- Erişti B. (2008). “Öğretim Hizmetinin Niteliği”. *Öğretim ilke ve yöntemleri* (Ed. Kıymet Selvi) Anadolu Üniversitesi Açıköğretim Fakültesi Yayını 1854, 44-64
- İşman, A. (2005). *Öğretim Teknolojileri ve Materyal Geliştirme*. Pegem Akademi Yayıncılık, Ankara.
- Kurbanoğlu, S. ve Akkoyunlu B., (2001). Öğrencilere Bilgi Okuryazarlığı Becerilerinin Kazandırılması Üzerine Bir Çalışma. *Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi* 21: 81-88.
- Kurbanoğlu, S. ve Akkoyunlu, B (2002). Öğretmen adaylarına uygulanan bilgi okuryazarlığı programının etkililiği ve bilgi okuryazarlığı becerileri ile bilgisayar öz-yeterlilik algısı arasındaki ilişki. *Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi* 22: 98-105
- Lawless, Kimberly. A. (2003). Becoming Literate in The Technological Age. New Responsibilities and Tool For Teachers. A. Adıgüzel (Ed.) *Eğitim ve Sosyal Bilimler Dergisi* içinde Milli Eğitim Bakanlığı, 167.
- Saatçioğlu Ö., Özmen Ö. ve Özer P. (2003) Bilgi Okuryazarlığı Becerilerinin Geliştirilmesinde Kütüphanelerin Rolü ve Dokuz Eylül Üniversitesi Uygulaması. *Bilgi dünyası* 4(1): 45-63.
- Taylor, R. S. (1979). Reminiscing about the future. *Library Journal*, 104: 1871-1875. B. Akkoyunlu (2008). *Bilgi okuryazarlığı ve yaşamboyu öğrenme*, Uluslararası Eğitim Teknolojileri Konferansı, Eskişehir.
- Türkiye Sanayicileri ve İşadamları Derneği, (2006). Eğitim ve sürdürülebilir büyüme. Türkiye deneyimi, riskler ve fırsatlar. *Türkiye Sanayicileri ve İşadamları Derneği yayınları*, TUSİAD-T/2006-06-420.